

- мінімальній митній вартості;
- довільно визначеній чи фіктивній вартості.

Слід підкреслити, що повноцінна імплементація положень даної угоди до законодавства держав-членів СОТ потребує не лише внесення змін до відповідних кодексів, інших законів та підзаконних актів, але також глибокого і ґрунтовного практичного навчання співробітників митної служби. Застосування методів митної оцінки спочатку може здаватися занадто складною процедурою, як з технічної так і з юридичної точки зору, але такі методи є необхідними для забезпечення одноманітного і прозорого застосування митного законодавства.

Література:

1. Таможенная стоимость. Учебник / Под общ. ред. Л. А. Бондарь и В. А. Шамахова. – М.: Софт Издат, 2007. – 429 с.
2. Transfer Pricing and Customs Valuation / edited by A. Bakker and B. Obuoforibo. – IBFD, 2009. – 662 p.
3. Sheri Rosenow and Brian J. O'Shea. A Handbook on the WTO Customs Valuation Agreement. – New York, Cambridge University Press. – 270 p.
4. Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. Тексти офіційних документів. – К.: "Вимір", 1998. – 520 с.

Чибісов Д. М., ОДУВС

**ПРОЦЕДУРА ВИРІШЕННЯ СПОРІВ
В РАМКАХ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

В статье анализируется процедура разрешения споров в рамках Всемирной торговой организации (ВТО). Автор утверждает, что решение вопроса эффективного использования процедуры разрешения споров в рамках ВТО не только будет способствовать обеспечению принудительного соблюдения правил ВТО государствами-членами организации, но и положительно повлияет на общую кодификацию международного торгового права.

The article is aimed to elaborate the question of the WTO Dispute settlement procedure. Author insists that effective use of the WTO Dispute settlement system would not only safeguard the Members from being disrespectful to their WTO obligations, but also positively affects the overall international commercial law codification process.

Постановка проблеми. Незважаючи на ілюзорну віддаленість та абстрактність міжнародних торговельних інституцій та зокрема СОТ, їх вплив на економіку нашої держави значний та не такий вже і передбачуваний. Щодня ми свідомо чи несвідомо переконаємося у цьому купуючи французькі сири, італійські макарони та китайський текстиль. Однак не всі з нас замислюються чому товари з Італії, наприклад, іноді коштують дешевше товарів з нашої рідної України. Відповідь на це питання іноді лежить не лише в економічній площині, а й у площині суто юридичній – праві Світової організації торгівлі (СОТ) та методах захисту інтересів держав-членів цієї організації.

Виходячи з вищезазначеного, серед найпоширеніших проблем України, як держави-члена СОТ яка розвивається, потрібно назвати наступні три. *Перша і найголовніша* – це проблема пов'язана із відсутністю в Україні достатньої кількості кваліфікованих фахівців з права СОТ, які б склали "авангард" державних органів відповідної юрисдикції та завдань, серед яких, не останнє місце займали б завдання з аналізу торговельної діяльності українських і закордонних підприємств з метою виявлення порушень права даної торговельної організації іноземними контрагентами [11]. *Друга проблема* – в Україні немає плану стратегічного членства нашої держави в СОТ. *Третя проблема* впливає з першої – у нас відсутня координація інтересів малого та середнього бізнесу з державною торговельною політикою саме тому – що немає спеціалістів з права СОТ, які б допомогли українським підприємцям планувати їх торговельну діяльність відповідно правил цієї організації, а державі захищати права цих самих підприємців шляхом ініціації процедури вирішення торговельних суперечок в рамках торговельної організації (мається на увазі Світова організація торгівлі) та впровадження компенсаційних заходів.

Враховуючи викладене, ми підкреслюємо, що у форматі цієї роботи не можемо надати наше бачення щодо вирішення усіх цих проблем. Однак пропонуємо зупинитися на теоретико-правовому аналізі процедури вирішення спорів в рамках організації як "початковому" етапі дослідження вказаного комплексу проблем.

Норми права СОТ, якими керуються держави-члени організації мають колосальний вплив не лише на внутрішні і зовнішньоекономічні торговельні відносини зазначених держав, а й на ті торговельні відносини, які формально хоча й не врегульована правилами СОТ, однак фактично піддаються кореляційному їх впливу. Такий

вплив забезпечується поширенням дії комплексу деталізованих норм та правил які містяться в угодах СОТ. Не маючи формально універсального* характеру, вони тим не менш стають все більш і більш схожими на "неписані міжнародні торгівельні традиції", які застосовуються як державами-членами СОТ, так і іншими державами при здійсненні своєї зовнішньоекономічної діяльності.

Як свідчить міжнародна практика – коли більшість держав світу визнають ті чи інші норми та угоди обов'язковими до виконання, то менша частина держав світу, в тій чи іншій мірі буде зобов'язана розвиватися відповідно вказаного напрямку. Звичайно, що рівень та ступінь застосування таких норм різниця. Для держав-членів СОТ він максимальний, а для не-членів організації він мінімальний – однак він існує і прямо залежить від діяльності СОТ. Приймаючи до уваги такий кореляційний вплив права цієї організації на сучасні міжнародні торгівельні відносини, особливе місце посідає питання ефективного врегулювання торгівельних суперечок які виникають між державами-членами СОТ. Особливе місце це питання посідає саме тому, що без ефективного механізму стимулювання виконання умов та положень угод СОТ діяльність останньої буде безплідною та формальною: кожна держава знає, що вона не буде покарана за порушення тих чи інших норм права СОТ.

Тобто, механізм забезпечення примусового виконання угод СОТ, який здійснюється на останньому етапі процесу врегулювання суперечок, фактично забезпечує ефективну діяльність СОТ як інструменту регулювання міжнародних торгівельних відносин. Відповідно, якщо буде вирішено питання ефективного врегулювання торгівельних суперечок, які виникають внаслідок порушення однією із сторін норм права СОТ, то враховуючи кількісну та якісну перевагу держав-членів СОТ у процентному відношенні над усіма іншими державами світу – це дозволить позитивно вплинути і на врегулювання торгівельних суперечок між усіма іншими державами світу. Вказане твердження може здаватися не зовсім коректним для прихильників регіональної теорії міжнародно-правових відносин, однак на прикладі все більш і більш чіткого процесу універсалізації прав людини ми вважаємо, що цей самий процес універсалізації міжнародного торгівельного права вже йде повним ходом і його доречно порівнювати з процесом універсалізації прав людини [1, 69-70]. Так, наприклад ми порівнюємо космічне, повітряне та морське право.

Все це у підсумку і обумовлює актуальність проведення поглибленого теоретико-правового дослідження процедури вирішення спорів в рамках СОТ та її складових етапів.

Стан проблеми дослідження. У вітчизняній та зарубіжній літературі проблеми визначення, розробки та шляхів удосконалення механізму вирішення торгівельних спорів** в рамках СОТ були надзвичайно важливими на протязі всього періоду існування організації та знайшли своє відображення в працях таких відомих вітчизняних і зарубіжних вчених як: І. І. Дюмулен [2], М. А. Баймуратов [3], С. В. Іванова [4], та В. М. Шумілов [5]. Однак, зважаючи на умовно "економічний" напрямок досліджень останніх, поверхневу розробку юридичних аспектів без достатньої їх деталізації та приділення уваги процедурі вирішення торгівельних суперечок, очевидна актуальна необхідність заповнення існуючих прогалів [6, 3].

Виклад основних положень. Головуючим документом який врегульовує як економіко-правові так і суто процесуальні аспекти торгівельних відносин держав-членів СОТ є Генеральна угода з тарифів та торгівлі 1947 року (ГАТТ 1947 року). Цей документ має на меті не лише встановлення принципів стандартів торгівельної політики в рамках СОТ (загальних засад тарифного і нетарифного регулювання експорту/імпорту товарів), а й встановлення чіткого механізму врегулювання торгівельних суперечок між державами членами організації.

ГАТТ 1947 року був прийнятий більш ніж пів століття тому [7]. Зрозуміло, що з часом політична і економічна складові міжнародних торгівельних відносин зазнали суттєвих перемін, що й обумовило старт нових торгівельних переговорів держав-членів СОТ – початку так званого Уругвайського раунду. Це був найдовший раунд торгівельних переговорів який тривав з 1986 по 1994 р. За його результатами були прийняті епохальні угоди міжнародної торгівлі – Генеральна угода з тарифів та торгівлі 1994 року (ГАТТ 1994 року), Генеральна угода про надання послуг (ГАТС) [8], а також угода про створення Світової організації торгівлі [9].

Незважаючи на те, що ГАТТ 1994 року загалом регулює торгівлю товарами (послугами) [7], та включає перелік додатків які регулюють торгівлю у різних галузях економіки (сільське господарство, текстиль тощо), а також зазначає кінцеві терміни зниження тарифів щодо окремих товарів, його положення також є надзвичайно важливими і для розуміння процедури врегулювання торгівельних суперечок в рамках СОТ.

Торгівельні суперечки держав-членів СОТ є результатом порушених торгівельних угод СОТ. Наприклад, суперечка виникає коли одна держава-член СОТ приймає законодавчий акт чи інші нормативно-правові документи які розглядаються іншими державами-членами СОТ як протиправні відповідно зобов'язань які містяться в угодах СОТ. Важливо підкреслити, що порушенням права СОТ розглядаються дії не лише керівництва держави, а й дії уряду, окремих державних органів та іноді і недержавних інституцій. Як приклад, порушенням права СОТ буде одноособове встановлення державою-членом СОТ проходження експортними/імпортними товарами (послугами) обов'язкових процедур (які не передбачаються окремими угодами СОТ) санітарного чи фіто-санітарного контролю. Відповідно, кожна з держав-членів організації матиме право ініціювати процес вирішення спорів в рамках СОТ. Надалі, за результатами розгляду цього питання органом вирішення спорів СОТ такі обов'язкові процедури будуть визнані протиправними, а держава яка їх застосувала, як це не банально звучить, каратиметься у відповідності до всієї строгості норм права СОТ.

В той час як ГАТТ 1947 включала лише обмежений перелік протиправних дій, які передбачали застосування процедури вирішення спорів між державами, що ратифікували її, Уругвайський раунд торгівельних переговорів держав-учасниць цієї угоди привніс більш деталізовані правила, процедури та строки вирішення таких суперечок. Наприклад, на відміну від ГАТТ 1947 року коли розгляд торгівельних суперечок міг тягнутися десятиріччями, Уругвайський раунд запровадив чіткі та умовно швидкі строки для кожного з етапів процедури вирішення суперечок чим безумовно сприяв підвищенню її ефективності. Солідаризуючись із деякими дослідниками права СОТ ми вказуємо, що саме за результатами цього раунду переговорів можливо говорити про перехід від політико-дипломатичного методу врегулювання торгівельних спорів до адміністративно-правового [6, 8]. Так, Орган вирішення спорів (ОВС) був створений саме згідно ГАТТ 1994 року, а не ГАТТ 1947 року.

До складу ОВС входять скоріш політичні представники держав-членів СОТ, а не професійні та об'єктивні судді, арбітри чи науковці. В той же час, на відміну від політичного представництва інтересів держав в СОТ, фактичний розгляд торгівельних спорів і прийняття рішень за ними здійснює не ОВС як такий, а "панелі".

Цим і зумовлюється по-перше формальність "судейських" функцій ОВС, та по-друге, відповідно перехід від політичної до правової процедури вирішення спорів. Панелі утворюються згідно положень "Домовленості про врегулювання суперечок" [10].

Процес вирішення спорів в рамках СОТ здійснюється в два етапи: розгляд справи панеллю та розгляд справи апеляційним органом (за умов подання апеляції). Давайте зупинимось на аналізі цих етапів.

Розгляд справи панеллю.

Перш за все, приймаючи справу до розгляду, ОВС зобов'язує сторони пройти процедуру взаємних консультацій. Згідно ст. 4 Домовленості про врегулювання суперечок (ДСА)*** консультації є обов'язковим етапом процесу вирішення спорів. Мета консультацій полягає в тому, щоб визначити чи можуть сторони по справі вирішити свої суперечки шляхом мирних переговорів. Якщо сторони по справі не здатні врегулювати суперечку на цьому етапі, впродовж 60 днів, то заявник (держава яка ініціювала процес вирішення суперечки)**** може вимагати, відповідно положень ДСА, заснування панелі для розгляду справи [10].

Заснування панелі для розгляду справи регламентується положенням ст. 6.1. ДСА. Панель засновується під час наступної зустрічі сторін після їх попередньої зустрічі на засіданні ОВД де заявник вперше вимагав про це. Така вимога повинна містити перелік спеціальних заходів чи процедур які на думку заявника порушила винна сторона. У вимозі також повинні бути зазначені норми права СОТ на яких заявник ґрунтує свої обвинувачення та стисло вказана суть спору. ОВС засновує панель в кожному такому випадку за одним можливим виключенням – якщо обидві сторони по справі будуть проти заснування панелі.

За загальним правилом ст. 8.5 передбачає наявність трьох пеналістів однак за погодженістю сторін можливе збільшення їх кількості до п'яти [10]. Стаття 8.6 передбачає, що Секретаріат СОТ має запропонувати кандидатури членів панелі сторонам по справі, причому останні можуть ветоувати запропоновані кандидатури лише за наявності об'єктивних обставин. Однак, на практиці сторони по справі рідко мають можливість відхилити запропонований склад панелі. Крім того, якщо сторона чи сторони по справі не погоджуються з потенційним запропонованим їм складом панелі на протязі 20 днів з моменту коли була заснована панель то кожна зі сторін має право вимагати від Генерального Директора СОТ остаточно визначити склад панелі.

Члени панелі повинні мати достатню кваліфікацію та знання права СОТ, бути фахівцями у питаннях вирішення суперечок чи міжнародними торгівельними експертами. Наприклад, ними можуть бути люди які раніше були у складі панелі, представляли справу на розгляд панелі чи в минулому репрезентували держав-членів СОТ в процесі розгляду суперечок ще до створення ОВС, тобто відповідно загальним процедурам передбаченим ГАТТ 1947 року. Також до складу панелі можуть бути призначені відповідні представники держав-членів СОТ не зацікавлені по суті справи. Стаття 8.3. ДСА передбачає, що громадяни сторін по справі не можуть бути у складі панелі крім випадків коли обидві сторони по справі не погодяться на це.

Формально, рішення панелі по справі має рекомендаційний характер для ОВС, однак такі "рекомендації" можуть бути відхилені лише за умов "негативного консенсусу" усіх членів ОВС СОТ. Тобто, якщо усі члени СОТ будуть проти такої "рекомендації".

По аналогії із судовим процесом, тут можна виділити два етапи: попередній розгляд справи панеллю та розгляд справи панеллю. Положення ст. 7.1 ДСА передбачає стандартний "мандат консультацій", якщо сторони не викажуть погодження на інший. Стандартний мандат консультацій включає право розгляду спірного питання на предмет його відповідності чи невідповідності угодам на порушення яких посилається заявник.

Правове регулювання процедури вирішення спорів в рамках розгляду справи панеллю закріплюється ст. 12 ДСА. Перед першим засіданням панелі кожна зі сторін має надати їй свої письмові доводи. На першому засіданні сторони по справі та інші члени СОТ, які заявили свій інтерес у справі також надають свої доводи та аргументи однак зазвичай в усній формі. На другому засіданні сторони по справі надають свої доводи у письмовій формі. Мета надання доводів у письмовій формі, під час другого засідання панелі, полягає у необхідності як змістовного спростування аргументів наданих противною стороною під час першого засідання, так і фактичного підтвердження своїх власних аргументів.

Якщо якась із сторін під час розгляду справи панеллю підіймає наукові, експертні чи інші питання які потребують участі кваліфікованих спеціалістів то панель може запросити таких спеціалістів чи їх групу для надання висновку. Прийнявши експертний висновок та заслухавши віддуки сторін на нього панель приймає рішення та надає сторонам для ознайомлення описову його частину (факти

та аргументацію) відповідно до якої сторони мають два тижні щоб привести свої коментарі та/чи аргументи. За результатами вказаного двотижневого періоду панель надає сторонам уточнене рішення, яке має характер "проміжного відгуку", однак з уточненням виявлених порушень та відповідних висновків панелі. Після цього сторони мають тиждень для надання своїх коментарів щодо цього проміжного відгуку панелі. Після вказаного періоду для надання сторонами своїх коментарів починається новий двотижневий період на протязі якого панель розглядає доводи сторін та за своїм рішенням може або додатково призначити засідання (у ці два тижні) або остаточно вирішити справу. Три тижні по тому, це рішення панелі розповсюджується поміж усіма іншим державам-членам СОТ для ознайомлення.

Згідно до положення ст. 16.4 ДСА вказане рішення панелі стає рекомендацією чи рішенням ОВС якщо [10]: 1) на протязі 60 днів не буде відхилено консенсусом ОВС; 2) на протязі 60 днів "винна" сторона офіційно не повідомить ОВС про своє рішення подати апеляцію до Апеляційного органу (АО).

Кожна зі сторін має право подати апеляцію.

Апеляційний розгляд.

Кожна апеляційна заява розглядається трьома членами АО. АО складається з сіми членів якізначаються ОВС на чотири роки. Член АО може лише раз бути переобраним на другий строк. Крім того, членом АО може бути лише відома у професійних кругах людина, яка має достатній авторитет та довіру. Також члени АО мають бути фахівцями з права СОТ та добре розумітися у міжнародних торгівельних відносинах.

На відміну від члена панелі, який може бути представником незацікавленої у спорі держави, член АО не може бути якимось чином пов'язаним із державною службою, тобто не може бути на посаді держслужбовця жодної з держав.

Апеляційний розгляд справи не передбачає повністю новий її перегляд, а лише перевірку суто правових її аспектів та насамперед правильності інтерпретації панеллю тих чи інших положень угод СОТ. Потрібно відмітити, що АО не має компетенції розглядати нові факти чи переглядати вірність вже наданих доказів. Відповідно до положень ст. 17.5 ДСА апеляційний розгляд справи не повинен перевищувати 60 днів, однак у особливо складних випадках він може бути пролонгованим ще на 30 днів. За результатами апеляційного розгляду готується рішення-відгук яке далі надається ОВС для затвердження.

Рішення-відгук АО вважається автоматично затвердженим ОВС якщо на протязі 30 днів воно не буде відхилено за консенсусом ОВС (тобто консенсусом представників усіх країн-членів СОТ).

Висновок. Розкривши загальні положення процедури врегулювання торгівельних суперечок, що виникають між державами-членами СОТ, ми дійшли наступних висновків. По-перше, процедура вирішення спорів в рамках СОТ загалом підтверджує свою життєздатність та змогу протистояти окремим політичним тискам економічно розвинених держав на менш розвинені. З іншого боку, вбачається ряд недоліків щодо правового становища розвинених та найменш розвинених держав-членів СОТ в процесі врегулювання торгівельних суперечок. По-друге, вирішення питання ефективного врегулювання торгівельних суперечок в рамках СОТ не лише робить свій внесок в процес забезпечення примусового застосування міжнародних торгівельних зобов'язань в сфері права цієї організації, а й позитивно впливає на кодифікацію міжнародного торгівельного права. По-третє, зважаючи на зазначене кроком вперед у вирішенні питання підвищення адаптаційних можливостей України як держави, яка розвивається, буде впровадження в Україні, як і в багатьох інших державах світу, спеціалізованої дисципліни "Право Світової організації торгівлі", де б студенти-правники мали можливість докладно вивчати механізми дії організації, історію та результати "торгівельних війн" країн-членів СОТ та прогнозувати можливі негативні наслідки тих чи інших міжнародних економічних процесів [11].

У підсумку потрібно вказати, що враховуючи недостатню наукову розробленість в Україні питання врегулювання торгівельних суперечок в рамках СОТ, здійснений вище аналіз має внести свою невелику лепту в прояснення цього питання. Однак, очевидно і він не буде достатнім для повного і комплексного розуміння шляху вдосконалення механізму захисту економічних інтересів України в умовах вступу до СОТ.

Пропозиції щодо подальшого дослідження проблеми.

Серед актуальних питань які потребують подальшого розгляду потрібно підкреслити питання аналізу ефективності процедури вирішення спорів в рамках СОТ за участі держав, що розвиваються, тобто таких як Україна. Необхідно проаналізувати наші слабкі та сильні правові позиції відповідно права СОТ взагалі та ДСА зокрема, та враховуючи їх розробити стратегічні плани членства України в цій організації [11].

Примітки:

- * Загальнообов'язковий характер правила СОТ мають лише на членів організації.
- ** Тут і далі за текстом ми використовуємо терміни "суперечки" і "спори" як синоніми.
- *** Від англійської Dispute Settlement Understanding – "DSU".
- **** Термін "заявник" лише умовно можна порівнювати із терміном "позивач", так як процес розгляду торговельних суперечок в рамках СОТ не ґрунтується на судовому розгляді.

Література:

1. Чибісов Д. М. Європейський суд з прав людини у питаннях стандартизації пенітенціарних установ / Д. М. Чибісов // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 3. – С. 69-71.
2. Дюмулен І. І. Всемирная торговая организация. Экономика, политика, право / И. И. Дюмулен. ГОУВПО ВАВТ Минэкономразвития России. – М.: ВАВТ, 2008. – 346 с.
3. Баймуратов М. А. Международное право / М. А. Баймуратов. – Х.: "Одиссей", – 2000. – 736 с.
4. Иванова С. В. Всемирная торговая организация: Учебное пособие / С. В. Иванова. – М.: Экономистъ 2007. – 318 с.
5. Шумилов В. М. Всемирная торговая организация : Право и система / В. М. Шумилов. – М., 2006. – 212 с.
6. Пода Т. О. Проблеми функціонування та напрямки реформ системи врегулювання міждержавних суперечок СОТ: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к. ю. н.: спец. 12.00.11 "Міжнародне право" / Т. О. Пода – Київ: Інститут законодавства ВРУ, 2008 – 23 с.
7. General Agreement on Tariffs and Trade 1947 (GATT 1947) and General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (GATT 1994) [Електронний ресурс] – Режим доступу до угоди: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm#ag.
8. General Agreement on Trade in Services (GATS) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm#ag
9. Марракеська угода про заснування Світової організації торгівлі. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm#ag
10. WTO Dispute Settlement Understanding [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm#ag
11. Чибісов Д. М. Україна й Світова організація торгівлі: про необхідність запровадження нової навчальної дисципліни // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 2. – С. 284-287.